

УДК 336.225

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА РЕГІОНУ ЯК КОМПРОМІС ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ**Сушкова О.Є.**

Національний університет державної податкової служби України

Стаття присвячена дослідженню сутності податкової безпеки регіону як сукупності інституціональних секторів, що характеризуються наявністю певних податкових інтересів та фінансових потреб. Доведено, що головною умовою забезпечення високого рівня податкової безпеки є досягнення компромісу податкових інтересів всіх економічних суб'єктів. Наведено матрицю податкових інтересів економічних суб'єктів на макро-, мезо- і мікро- рівнях.

Ключові слова: податкова безпека, регіон, місцеві бюджети, податкові інтереси, інституціональний підхід.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні однією з головних умов забезпечення динамічного соціально-економічного розвитку регіонів країни є високий рівень фінансової забезпеченості місцевих бюджетів та створення сприятливих умов для підвищення підприємницької активності в регіоні, його інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності. Ключовим фактором вирішення цього завдання є побудова збалансованої системи оподаткування, яка б враховувала як фінансові потреби місцевих бюджетів, так і рівень платоспроможності суб'єктів господарювання, населення, та заохочувала б до активізації інвестиційної і підприємницької діяльності, збільшення обсягів споживання в регіоні. Тому особливого значення набуває проблема досягнення компромісу інтересів суб'єктів податкових відносин як одна з головних умов забезпечення податкової безпеки регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволило зробити висновок, що вивченню сутності та умов забезпечення податкової безпеки країни, яка розглядається як складова фінансової безпеки, присвячено багато наукових праць українських та зарубіжних вчених, а саме О.І. Барановського, І.Ф. Бінька, З.С. Варналія, В.М. Гейця, А.О. Єпіфанова, М.М. Єрмошенка, П.В. Мельника, В.І. Мунтіяна, Л.М. Петренко, В.В. Петрушевської, А.І. Сухорукова, Л.Л. Тарангул, В.Т. Шлемка та ін. При цьому в наукових роботах податкова безпека розглядається як певний стан податкової системи країни, а її сутність розкривається через призму основних характеристик (загрози, ризики, інтереси, захист тощо).

Відаючи високу оцінку науковим доробкам з цього питання, необхідно зауважити, що ціла низка проблем досі залишаються невирішеними, а саме потребує подальшого дослідження сутність податкової безпеки як сукупність інституціональних елементів та умов забезпечення високого рівня податкової безпеки регіону, зокрема за рахунок узгодження державних, регіональних, корпоративних та індивідуальних інтересів у сфері оподаткування.

Метою статті є дослідити сутність податкової безпеки регіону як компромісу інтересів суб'єктів податкових відносин та визначити умови його забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів на всіх ланках бюджету країни постає завдання створення умов для забезпечення стійкого стану системи оподаткування, що передбачає здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, можливість ефективного використання конкурентних переваг регіону та максимальної реалізації його податкового потенціалу, з метою гарантованого наповнення місцевих бюджетів. Але при побудові раціональної системи податкової слід враховувати, що суб'єкти податкових відносин мають різні за своєю спрямованістю інтереси та відповідно потребують

застосування різних методів та форм захисту від існуючих загроз та можливих ризиків. Отже постає необхідність формування системи податкової безпеки, що створювала б умови для ефективної реалізації фіскальної та регулюючої функції оподаткування за умови задоволення інтересів держави, місцевих органів влади, суб'єктів господарювання та населення.

Так, М.І. Виклюк та В.В. Гресик вважають, що під податковою безпекою необхідно розуміти такий стан податкової системи, який визначає гармонізацію процесу справляння податків за умови ефективного управління ризиками та загрозами, що виникають у податковій сфері, шляхом вжиття необхідних заходів для задоволення інтересів держави, суспільства та платників податків (суб'єктів господарювання, населення) [3, с. 246]. Зазначене характеризує складність поняття податкової безпеки, його багатоаспектність, та обумовлює необхідність розглядати її з точки зору інституціонального підходу, що розкриває характер взаємозв'язків між суб'єктами податкових відносин, суперечливостей і взаємозалежності їх податкових інтересів.

У цьому зв'язку, І.О. Ревак пропонує виокремлювати міжнародний, державний, регіональний рівні фінансової безпеки, рівень підприємства та рівень домогосподарства [5, с. 55]. Ткаченко С.В. вважає, що фінансову безпеку країни слід розглядати як сукупність взаємопов'язаних інституціональних секторів економіки (міжнародні організації, держава, підприємства, домогосподарства тощо) [8]. На підтримку цієї думки І.О. Цимбалюк стверджує, що податкову безпеку можна виразити через відображення чітко вираженої ієрархічної будови її складових на різних рівнях функціонування (держава, регіон, платники податку) [10].

Поділяючи думку вчених, слід зазначити, що відносно податкової безпеки всі вищевказані рівні необхідно розглядати як сукупність взаємопов'язаних інституціональних елементів, що характеризуються наявністю певних податкових інтересів та фінансових потреб, та в якій кожний нижчий рівень є складовою або базисом більш вищого рівня (рис. 1). Таким чином, з метою забезпечення податкової безпеки на макрорівні (вищому рівні – країна) необхідною умовою повинно бути досягнення певного рівня податкової безпеки на більш нижчих рівнях – мезо- (регіон) і мікро- (підприємства, домогосподарства) рівнях.

Треба зазначити, що найбільш важливим рівнем податкової безпеки є саме регіональний, що являє собою складну, динамічну сукупність взаємозв'язків і податкових відносин між державними і місцевими органами влади, суб'єктами господарювання та домогосподарствами (населенням). Саме цей рівень є відображенням стану податкової безпеки в країні, являючи собою сумарну (комплексну) величину рівня безпеки всіх суб'єктів податкових відносин.

При цьому саме на регіональному рівні в найбільшій мірі проявляються суперечливості та точки поєднання інтересів суб'єктів макро-, мезо- та мікро- рівнів податкової безпеки.

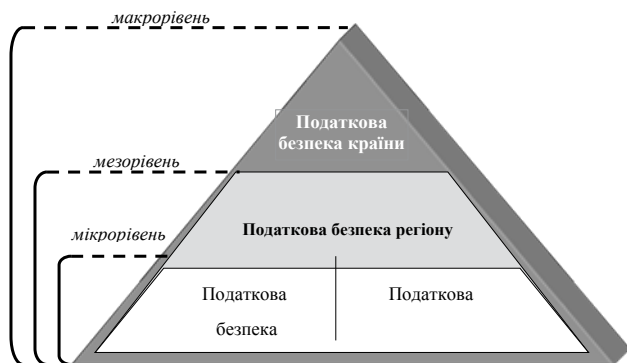

Рис. 1. Інституціональна модель податкової безпеки країни

Але для того, щоб ця сукупність забезпечувала створення сприятливих податкових умов з метою розвитку економіки та акумулювання достатнього обсягу податкових ресурсів для фінансування програм та заходів розвитку соціально-економічної системи, необхідним є досягнення балансу (компромісу)

між різновекторними і суперечливими інтересами суб'єктів податкових відносин. При цьому «компроміс податкових інтересів» слід розглядати як найважливіший принцип функціонування системи податкової безпеки регіону, що органічно пов'язаний з плюралізмом та передбачає комфортне поєднання всіх елементів цієї системи, засноване на діалозі і пошуку найкращих форм зв'язку між ними [9].

Так, О.І. Барановський [1] серед основних сутнісних характеристик фінансової безпеки зазначив саме ступінь захищеності фінансових інтересів на всіх інституціональних рівнях. На думку І.Ю. Тимофеевої [7], І.О. Цимбалюк [10], рівень податкової безпеки відображається у ступені захищеності інтересів суб'єктів податкових відносин (держави, бізнесу і суспільства) від внутрішніх та зовнішніх загроз та забезпечення максимального узгодження, гармонізації інтересів платників податків і держави.

Також треба враховувати, що компроміс передбачає й певні поступки з боку суб'єктів податкових відносин, прийняття (часткове або повне) нових умов функціонування системи, цілей її розвитку та способів їх досягнення [6]. Тому можна стверджувати, що, чим більш суперечливостей усунуто в взаємовідносинах між податковими суб'єктами та задоволено їх фінансових потреб завдяки пошуку компромісу інтересів, тим більшим є рівень податкової безпеки регіону.

Таблиця 1

Матриця податкових інтересів економічних суб'єктів макро-, мезо- і мікро- рівнів

Економічні суб'єкти (інститути)	Держава	Регіон	Суб'єкти господарювання	Домогосподарства
Держава		- ефективне функціонування податкової системи країни (Д) - вирівнювання податкового потенціалу територій (Р);	- модернізація податкової системи країни з урахуванням сучасних потреб та тенденцій розвитку економіки (Д) – оптимізація рівня податкового навантаження (СГ);	- забезпечення виконання бюджету з податкових надходжень на поточний рік (Д) – збільшення рівня державного соціального забезпечення населення (ДГ);
Регіон	- акумулювання у дохідній частині місцевих бюджетів достатнього обсягу податкових надходжень (Р) – забезпечення виконання бюджету з податкових надходжень на поточний рік (Д);		- створення умов для зміцнення податкового потенціалу територій (Р) – підвищення рівня фінансового потенціалу підприємств та ринкової вартості підприємства (СГ);	- підтримання на відповідному рівні або збільшення рівня податкового потенціалу регіону (Р) – забезпечення нового якісного рівня життя (ДГ);
Суб'єкти господарювання	- оптимізація рівня податкового навантаження (СГ) – детінізація економіки, підвищення рівня ділової активності вітчизняних підприємств (Д);	- максимізація прибутку (СГ) – розширення податкової бази у майбутньому як запорука збільшення обсягів податкових надходжень до місцевих бюджетів (Р);		- підвищення рівня фінансового потенціалу підприємств (СГ) – зростання реальних доходів населення (заробітна плата, дивіденди тощо) (ДГ);
Домогосподарства	- зростання реальних доходів населення (ДГ) – підвищення рівня життя населення (Д);	- зростання реальних доходів населення (ДГ) – розширення податкової бази у майбутньому як запорука збільшення обсягів податкових надходжень до місцевих бюджетів (Р);	- підвищення купівельної спроможності доходів населення (ДГ) – максимізація прибутку суб'єктів господарювання за рахунок збільшення обсягів продаж (СГ);	

Умовні позначення:

(Д) – податкові інтереси держави

(Р) – податкові інтереси регіону

(СГ) – податкові інтереси суб'єктів господарювання

(ДГ) – податкові інтереси домогосподарств (населення)

У зв'язку з цим слід зазначити, що основні податкові інтереси регіональних органів управління полягають в акумулюванні у дохідній частині місцевих бюджетів достатнього обсягу податкових надходжень, підтриманні податкового потенціалу територій на необхідному рівні та створенні умов для його зміцнення, забезпеченні справедливого перерозподілу фінансових ресурсів в регіональному аспекті з метою вирівнювання податкового потенціалу територій. При цьому податкові інтереси місцевих органів влади дуже тісно перетинаються з податковими інтересами держави, а саме в забезпеченні виконання бюджету з податкових надходжень на поточний рік, ефективного функціонування податкової системи країни та її модернізації з урахуванням сучасних потреб та тенденцій розвитку економіки, підвищення рівня податкових надходжень за рахунок детінізації економіки країни, створення умов для зміцнення податкового потенціалу країни за рахунок підвищення рівня ділової активності вітчизняних підприємств. В свою чергу, податкові інтереси господарюючих суб'єктів спрямовані на забезпечення отримання додаткового прибутку за рахунок оптимізації податкових платежів до бюджету, підвищення рівня фінансового потенціалу підприємств. Податкові інтереси домогосподарств (населення) передбачають зріст реальних доходів населення та підвищення їх купівельної спроможності, що забезпечить новий якісний рівень життя.

Але варто відмітити, що, незважаючи на досить різні матеріальні цінності та визначальні потреби держави, регіонів (місцевої влади), господарюючих суб'єктів та населення, задоволення інтересів суб'єктів одного інституціонального сектора (наприклад, мікрорівня – підприємства) може сприяти вирішенню основних завдань управління на мезо- та макро- рівнях (табл. 1). Так, ефективне застосування заходів податкового регулювання, таких як інвестиційний податковий кредит, податкові знижки та відрахування, диференціація ставок непрямих податків за категоріями товарів (першої необхідності – розкіш), спеціальні податкові режими тощо [2, с. 135], що забезпечуватиме збільшення прибутків підприємств та реальних доходів населення, сприятиме розширенню податкової бази у майбутньому. А це відповідає основним фіскальним інтересам суб'єктів мезо- і макро- рівнів відносно підтримки встановленого рівня податкових надходжень до місцевих бюджетів та створення умов

щодо використання резервів їх збільшення, обумовлюючи тим самим підвищення рівня податкової безпеки регіону.

У цьому зв'язку слід повністю погодитись з думкою Ю.Б. Іванова та О.Л. Єськова про те, що головним завданням у досягненні належного рівня податкової безпеки є встановлення такого оптимального рівня й умов оподаткування, які б забезпечували баланс інтересів всіх суб'єктів податкових відносин та створювали дієву систему мотивації саме платників податку (мікрорівень) [4].

При цьому треба зазначити, що врахувати потреби суб'єктів мікрорівня (підприємств, населення) та досягти компромісу між їхніми інтересами та інтересами держави легше саме на регіональному рівні. Це обумовлено, перш за все, регіональною диференціацією податкових ризиків та загроз, що пов'язане з рівнем соціально-економічного розвитку, наявністю територіальних відмінностей в структурі економіки та спеціалізації виробництва, а також історичними, соціальними, культурними та демографічними особливостями розвитку територій. Але побудова системи оподаткування з максимальним врахуванням всіх цих факторів може створити умови для зміцнення податкового потенціалу регіону та підвищення рівня його податкової безпеки, забезпечуючи таким чином створення сприятливих умов та формування необхідної ресурсної бази (доходна частина бюджету) для підтримки розширеного відтворення, стимулювання економічного росту та підвищення рівня якості життя населення регіону.

Висновки. Результати дослідження дозволили зробити висновок, що податкову безпеку слід розглядати як сукупність інституціональних рівнів, в якій кожний нижчий рівень є базисом більш вищого рівня. При цьому однією з головних умов забезпечення високого рівня податкової безпеки регіону є досягнення компромісу між суперечливими та різновекторними інтересами всіх суб'єктів податкових відносин. Так, завдяки діалогу та пошуку найкращих форм податкових зв'язків між державними і місцевими органами влади, суб'єктами господарювання та населенням, враховуючи при цьому територіальні відмінності у тенденціях соціально-економічного розвитку, можливо досягти зниження ризиків і загроз податкової безпеки регіону, сприяючи тим самим підвищенню рівня фінансової стійкості та забезпеченості місцевих бюджетів щодо вирішення основних завдань управління.

Список літератури:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека / О. І. Барановський. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Бережная И. В. Систематизация методов налогового регулирования экономического развития региона // И. В. Бережная, Е. Е. Сушкова // Экономические науки. Серия «Регionalная экономика». – Луцк, 2011. – Выпуск 8(31). – С. 208-212. – (36. наук. праць Луцького національного технічного університету).
3. Виллюк М. І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик / М. І. Виллюк, В. В. Гресик // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Інноваційна економіка». – 2013. – № 5(43). – С. 242-246.
4. Іванов Ю. Б. Сучасне оподаткування: мотиваційний аспект: монографія / Ю.Б. Іванов, О. Л. Єськов. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 328 с.
5. Ревак І. О. Об'єкти та суб'єкти фінансової безпеки – базові складові системи фінансової безпеки держави / І. О. Ревак // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 54-57.
6. Социологический словарь ИАЦ «SOCIUM» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.socium.info/dict.html>>.
7. Тимофеева И. Ю. Налоговая безопасность государства, бизнеса и общества: концепция и методология: автореф. дисс. на соискание ученой степени док. эк. наук: 08.00.05 – экономика и управление народным хозяйством (по отраслям и сферам деятельности, в т.ч. экономическая безопасность) / И. Ю. Тимофеева; ФГКОУ ВПО «Московский университет Министерства внутренних дел Российской Федерации». – М., 2011. – 53 с.
8. Ткаченко С. В. Оцінка боргового фінансового ризику як критерію фінансової безпеки України [Електронний ресурс] / С. В. Ткаченко, О. Л. Яременко // Вісник Української академії банківської справи: науковий вісник. – Луцк, 2010. – № 1(28). – Режим доступу: <http://lib.uabs.edu.ua/library/Visnik/Numbers/1_28_2010/28_03_06.pdf>.
9. Философский словарь. Энциклопедия философских терминов онлайн [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.onlinedics.ru/slovar/fil/i/kompromiss.html>>.

10. Цимбалюк І. О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави: [Електронний ресурс] / І. О. Цимбалюк // Стратегічне управління національним економічним розвитком: [кол. монографія]; за заг ред. О. В. Кендюхові; в 2 т. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТ», 2013. – Т. 2. – 392 с. – С. 13-23. – Режим доступу: <<http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/2901/1/podatkovabez.pdf>>.

Сушкова Е.Е.

Национальный университет государственной налоговой службы Украины

НАЛОГОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ РЕГИОНА КАК КОМПРОМИСС ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИНТЕРЕСОВ

Аннотация

Статья посвящена исследованию сущности налоговой безопасности региона как совокупности институциональных секторов, характеризующихся наличием определенных налоговых интересов и финансовых потребностей. Доказано, что главным условием обеспечения высокого уровня налоговой безопасности является достижение компромисса налоговых интересов всех экономических субъектов. Приведена матрица налоговых интересов экономических субъектов на макро-, мезо- и микро- уровнях.

Ключевые слова: налоговая безопасность, регион, местные бюджеты, налоговые интересы, институциональный подход.

Sushkova E.E.

National State Tax Service University of Ukraine

REGIONAL TAX SECURITY AS A COMPROMISE OF ECONOMIC INTERESTS

Summary

The purpose of this article is to investigate of the nature of the region tax security as a combination of institutional sectors, which are characterized by certain tax interest and financial needs. It is proved that the main condition for ensuring a high level of region tax security is achieving a compromise the tax interests of all economic actors. It is presented matrix of tax interests for economic actors at the macro-, meso- and micro levels.

Keywords: tax security, region, local budgets, tax interests, institutional approach.